

A Karibi Légió tündöklése és bukása¹

„Fidel, sok minden tódul most az emlékezetembe, amikor először találkoztunk María Antonia házában, amikor hívtál, hogy tartsak veletek (...), aztán az előkészületek minden izgalma”² – így kezdődik Ernesto „Che” Guevara Kubából való, 1965-ös távozásakor Fidel Castrónak írt, sokat idézett búcsúlevele. Az már kevésbé ismert, hogy miként került sor erre a találkozóra. María Antonia González egy kubai emigráns volt, akinek mexikóvárosi lakásán gyűltek össze rendszeresen a hazájukat elhagyó kubai forradalmárok, akik emigrációban szervezkedtek Fulgencio Batista uralmának megdöntésére. Guevarát egy kubai ismerőse, Antonio López Fernández (Ñico López) vitte el María Antonia házába, hogy ott találkozzon a kubaiak vezetőjével, Fidel Castróval. Guevara Lópezet még Guatemalában ismerte meg, ahol Hilda Gadea, a jövődöbéli felesége mutatta be neki. A perui származású Gadea Víctor Raúl Haya de la Torre a marxizmust a helyi viszonyokra adaptáló Amerikai Népi Forradalmi Szövetség (Alianza Popular Revolucionaria Americana, APRA) pártjának tagjaként sok más latin-amerikai forradalmi szervezet tagjához hasonlóan maga is emigránsként élt a guatemalai fővárosban, Jacobo Árbenz Guatemalája ugyanis ekkoriban számos latin-amerikai forradalmárnak nyújtott menedéket. Ezt a kubaiak is tudták, és a Moncada laktanya sikertelen ostroma után többen – köztük López is – Guatemala havannai nagykövetségére menekültek, majd a közép-amerikai országba távoztak. A Guatemalába érkező *moncadista* veteránok felkeltették Gadea figyelmét, és kereste a kapcsolatot velük. López beszélt Gadeának a kubai forradalmi törekvésekről és a mozgalom karizmatikus vezetőjéről. A többi pedig – ahogy mondani szokás – már történelem.

De hogyan lett Guatemalából és Mexikóból forradalmi *hotspot*? Hogyan alakította Latin-Amerika történetét az 1940–1950-es évek emigránshálózata? Ezeket a kérdéseket járja körbe az Oxfordi Egyetem doktorandusz hallgatója, Nicolás Prados Ortiz de Solórzano 2020-ban megjelent, most ismertető kötetében, amely korlátozott terjedelme ellenére jelentős újdonságokkal szolgál Kuba, a kubai forradalom és a Karib-térség egészének 20. századi történetéhez. Többek között választ ad olyan kérdésekre, hogy mi volt az 1947-es Cayo Confites-i expedíció háttere, amelyhez a huszonéves Fidel Castro is csatlakozott; miért élt Batista 1952-es puccsa idején Havannában Rómulo Betancourt, Venezuela korábbi elnöke vagy Juan Bosch dominikai ellenzéki, későbbi államfő; miért éppen a dominikai diktátor, Rafael Trujillo ismerte el elsőként Batista kormányát 1952-ben; miért a megbuktatott kubai elnök, Carlos Prío Socarrás pénzéből vették meg Castro és társai a Granmát; vagy hogy

1 Prados Ortiz de Solórzano, Nicolás: *Cuba in the Caribbean Cold War: Exiles, Revolutionaries and Tyrants, 1952–1959*. Chalm, Palgrave MacMillan, 2020. 113 p. (St Anthony’s Series.)

2 Idézik például itt: Barrio, Hilda – Jenkins, Gareth: *Che Guevara legendája*. Bp., 2004. 314–316.

miként lett a kubai forradalmárok kiképzője a spanyol polgárháború egyik veteránja, Alberto Bayo.

Prados kötete a 20. század első felének egy kevésbé ismert epizódját, a Karibi Légión (Legión del Caribe) történetét járja körül, ami több szempontból is érdekes. Egyrészt képet kapunk egy alig dokumentált informális szervezetről, másrészt a szerző új szempontokkal gazdagítja a kubai forradalom irodalmát. Fő állítása ugyanis az, hogy a kubai forradalom nem elszigetelt felkelés volt, hanem egy térségi tendenciába illeszkedett bele, és a kubai forradalmárokat egy már korábban is létező, határokon átívelő karibi hálózat támogatta.

Az első fejezetben Prados bevezeti a kötetben használt fogalmakat, historiográfiai áttekintést ad a témáról, valamint bemutatja a felhasznált forrásokat. A fogalmak tisztázásakor egyrészt a Nagy-karibi-medence (Circum-Caribbean) kérdésével foglalkozik, amelybe nem csupán a karibi szigetvilág, hanem a közép-amerikai országok és Dél-Amerika északi része, elsősorban Venezuela is beletartozik. A hidegháború fogalmát is átértelmezi. Kiemeli, hogy munkájának egyik fontos célja, hogy tisztázza: a „hidegháború Latin-Amerikában” nem egyenlő „a latin-amerikai hidegháborúval”. Azt kívánja bizonyítani, hogy a Karib-térségben sajátos helyi hidegháború alakult ki, amelyet demokratikus rendszerek folytattak (katonai) diktatúrákkal, és ez a konfliktus nem feltétlenül esett egybe a Szovjetunió és a Nyugat közötti szembenállással.

A historiográfiai áttekintésben bemutatja a kubai forradalom nemzetközi vonatkozásait tárgyaló nemzetközi szakirodalmat, melyben csupán egyetlen munka foglalkozott kiemelt mértékben a Karibi Légiónal.³ A kötet egyik fő erényét azonban a szerző saját, a Kubai Történelmi Intézet levéltárában és a kubai külügyminisztériumban folytatott kutatásai jelentik. Ezenkívül vizsgált európai forrásokat is, például a Franco-rendszer diplomatáinak a Karib-térségre vonatkozó levelezését, továbbá az interneten elérhető amerikai diplomáciai forrásokat is. A korabeli sajtót is felhasználta, mind a kubait (*Bohemia*, *Diario de la Marina*), mind az amerikaiakat (*The New York Times*, *Washington Post*).

A második fejezet az *A Caribbean Cold War, 1947–1955* címet viseli. A szerző ebben a részben először a Karibi Légión létrejöttének körülményeit vizsgálja. Megállapítja, hogy az 1930-as és az 1940-es években számos baloldali pártot alapítottak emigrációban a diktatúrák ellen. Kubában így jött létre az „Autentikus Párt” (Partido Revolucionario Cubano – Auténtico, PRC–A), Venezuelában a Demokratikus Akció (Acción Democrática, AD), a Dominikai Köztársaságban a Dominikai Forradalmi Párt (Partido Revolucionario Dominicano), Costa Ricában pedig a Nemzeti Felszabadítási Párt (Partido de Liberación Nacional, PLN). Közös inspirációjuk az APRA eszmeisége volt. Különböző együttműködések alakultak ki közöttük, amit a diktatúrák elleni harc motivált. A politikai aktivisták határokon átívelően támogatták egymást, menedéket nyújtottak egymásnak. Ez a diktatúraellenes együttműködés, kölcsönös segítségnyújtás, támogató hálózat lett az úgynevezett Karibi Légión. A szerző kiemeli, hogy a Karibi Légión nem rendelkezett hivatalos struktúrával vagy hierarchiával, inkább személyek hálózata volt, amely ismeretségek, baráti viszonyok és egyéni megfontolások alapján működött. Maga a Karibi Légión sem volt hivatalos elnevezés, csupán a sajtó ragasztotta a hálózatra, amit a tagjai nem hivatalos névként el is fogadtak, és az ellenségei is használni kezdték. Batista is többször említi a *Cuba Betrayed* című könyvében.⁴ Működéséhez elengedhetetlenek voltak az olyan befolyásos és vagyonos támogatók, mint a kubai

3 Ameringer, Charles: *The Caribbean Legion: Patriots, Politicians and Soldiers of Fortune, 1946–1950*. University Park, Pennsylvania, 1996.

4 Batista y Zaldívar, Fulgencio: *Cuba Betrayed*. New York, 1962. 45., 228., 231.

Carlos Prío Socarrás, a venezuelai Rómulo Betancourt, a guatemalai Juan José Arévalo és Jacobo Arbenz, vagy a Costa Rica-i José Figueres. A tőlük származó pénzzel a hálózat informátorokat, csempészeket, futárokat, zsoldosokat bérelhetett fel, és felszereléseket, fegyvereket, katonai kiképzést vásárolhatott.

Az 1940-es években a Karibi Légiónak főleg a Rafael Trujillo dominikai diktatúrája elleni harcra koncentrált (a Cayo Confites-i és a Luperóni expedíció 1947-ben, illetve 1949-ben), de José Figueres is kapott támogatást tőlük az 1948-as Costa Rica-i polgárháborúban. A diktatúraellenes együttműködés Fulgencio Batista 1952-es puccsa után élénkült fel újra, a megbuktatott Prío elnök és az Autentikus Párt pedig támogatóból támogatott lett. A Batista-rendszerrel szembeni első ellenállási kísérletet az emigrációba vonult autentikusok az újjáéledő Karibi Légiónak erőforrásait felhasználva támogatták.⁵

Ennek az együttműködésnek a láttán, Trujillo kezdeményezésére a térség diktatúrái – elsősorban Anastasio Somoza Nicaraguája, Trujillo Dominikai Köztársasága és Batista Kubája – között is megindult egyfajta együttműködés, hogy közös erővel nyomják el a hatalmakat veszélyeztető nemzetközi forradalmi törekvéseket. A fejezet második felében ezt az együttműködést mutatja be a szerző, amit *Transnacional de la Mano Durán* (transznacionális kemény kéz) nevez, és amely hasonlóan működött a Karibi Légiónak: anyagi támogatást, hadianyag biztosítást, zsoldosok pénzelését, hírszerzési információk megosztását, illetve az egymás országában bujkáló ellenségeik meggyilkolását tette lehetővé. Ennek az együttműködésnek is voltak eredményei: 1948-ban a dominikai és nicaraguai diktatúrák támogatásával sikerült megdönteni a Demokratikus Akció kormányát Venezuelában, de a szerző szerint Batista is kaphatott segítséget Trujillótól. Ebben az alfejezetben Prados részletesen bemutatja egy amerikai zsoldos, Edward Browder tevékenységét is, akinek szolgálatait előszeretettel vették igénybe a térség diktatúrái.

Az előzmények áttekintése után a *The Internationalization of the Cuban Revolution, 1955–1956* címet viselő harmadik fejezet már kimondottan a kubai forradalomra koncentrált, annak is arra a sokszor mellőzött időszakára, amelyet a mexikói emigrációban töltött két év jelentett. Ez volt az az időszak, amikor a *moncadista* veteránok kiszabadultak a börtönből, és elhagyták Kubát. Megszületett a Július 26-a Mozgalom (Movimiento 26 de Julio, M26/7), és a kubai forradalmárok új generációja bekapcsolódott a Karibi Légiónak hálózatába. Castro és társai már egy olyan Mexikóvárosba érkeztek 1955 júliusában, ahol különféle nemzetiségű forradalmárok emigráns közössége élt. Kubából sem ők voltak az egyetlenek, ott voltak például már az Autentikus Párt aktivistái is, akik az ő érkezésükkor már aktív szereplői voltak az emigránshálózatnak. Castro és társai számára is az autentikusok jelentették az összeköttetést a Karibi Légiónak, ezért tudatosan keresték velük a kapcsolatot. Castro a Karibi Légiónak révén ismerte meg a spanyol polgárháború Mexikóban élő veteránját, Alberto Bayót. Bayo a polgárháború után érkezett Mexikóba, ahol 1948-ban került kapcsolatba a Légiónal. Akkor a Somoza-ellenes nicaraguai gerillák kiképzésével bízták meg Costa Ricában, ezúttal pedig a kubaiak vették igénybe a szolgálatait. Prados szerint a Karibi Légiónak való csatlakozással a kubaiak saját ügye egy nagyobb léptékű karibi forradalomra szélesedett ki, aminek messze ható következményei lettek.

A fejezet második felében a szerző megint a másik oldalt, a diktatúrákat, azon belül is Kuba és Dominika együttműködését vizsgálja, ami nem volt mindig zökkenőmentes, mivel

5 Az 1952-es hatalomátvétel után először Rafael García Bárceña egyetemi tanár és diákjai kezdtek el szervezkedni a puccsista kormány ellen, ám a megvalósítás fázisába nem jutottak el, mivel a kubai rendőrség letartóztatta Bárceña-t.

olykor az egymással ellentétes – gazdasági, politikai, személyes – érdekek feszültségeket okoztak közöttük. Ebben a részben szerepel a könyv egyik legmeglepőbb állítása is, miszerint a Július 26-a Mozgalom is hasznot húzhatott Batista és Trujillo átmeneti szembenállásából, és Trujillo tevőlegesen is támogathatta Castro mozgalmát.

A negyedik fejezet a *The Caribbean Legion Supplying the Sierra Maestra, 1957–1958* címet viseli, és a kubai forradalom fegyveres szakaszát állítja a középpontba, két fő támogatói vonalat mutatva be részletesen. A kubai gerillák a Karibi Légión két fő patrónusától, a Costa Rica-i José Figuerestől és az időközben újra hatalomra került venezuelai Rómulo Betancourt-tól kaptak jelentős támogatást. Prados szerint Figueres fegyverekkel, felszereléssel és kiképzéssel segítette a Július 26-a Mozgalmat, Betancourt pedig fegyverek mellett anyagilag is támogatta a kubai mozgalmat. A szerző hangsúlyozza, hogy a kubaiak nem elszigetelten, hanem egy regionális hálózat részeként küzdöttek. A Venezuelából érkező támogatást tartja sorsdöntőnek, és úgy fogalmaz, hogy Batista „fegyverkezési versenybe” keveredett az olajban gazdag Venezuelával, amely ontotta a fegyvert és a pénzt a kubai gerilláknak. Azt állítja, hogy Batista bukását nem az okozta, hogy az ellene harcoló gerillák már rendelkeztek a győzelemhez szükséges erővel, hanem az, hogy Venezuelának köszönhetően nagyon gyorsan megszerezhetnék volna azt. Ez a megközelítés új adalékkal szolgál annak az összetett kérdésnek a megválaszolásához, hogy miként lehetett képes egy viszonylag kis gerillahadsereg legyőzni egy nála jóval több erőforrással rendelkező diktatúrát.

A *Conclusion: The Demise of the Caribbean Legion, 1959–1961* címet viselő ötödik, a Karibi Légión utóéletét vizsgáló fejezet kitekintés a forradalom győzelmét követő évekre és összegzése a könyv korábbi fejezeteiben szereplő megállapításoknak. Prados a Karibi Légión megszűnésének okát – többek között – az élesedő hidegháború okozta ideológiai törésben látja. A mindinkább a szocializmus útjára lépő Kuba elidegenítette magától a mozgalom korábbi mérsékeltbb támogatóit. Ugyanakkor kiemeli, hogy a Karibi Légión tapasztalatainak hatása lehetett Kuba későbbi internacionalista törekvéseire, például a nicaraguai gerillák támogatására vagy az angolai misszióra.

Prados kötetét több szempontból is jelentős munkának tartom. Új kontextusba helyezi a kubai forradalom részletesen feldolgozott témáját, és ezzel olyan összefüggésekre világít rá, amelyek nem feltétlenül tűnnek ki a csupán a forradalomra fókuszáló monográfiákból. A Karibi Légión történetének bemutatásával egy korábban kevésbé vizsgált témát is feltár. A Kubában végzett kutatásainak köszönhetően forrásbázisa is újszerű.

A szöveg töménysége – a rendkívül sok név, helyszín, időpont és esemény – miatt a kötet befogadása valamennyi előképzettséget igényel, ezért a Kubával, a Karib-térséggel vagy a kubai forradalommal újonnan ismerkedők számára nem a legjobb kiindulópont, a témában otthonosan mozgóknak számára viszont erősen ajánlott, mivel nem a kubai forradalomról már oly sokszor leírt narratívát kapjuk vissza benne.

Kupi László*

* A szerző az ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola (új- és jelenkori egyetemes történelem doktori program) doktorandusza (1088 Budapest, Múzeum krt. 6–8.).

ELKH | Eötvös Loránd
Kutatási Hálózat

ISSN 0083-6265 (Nyomtatott)

ISSN 2732-2114 (Online)

Kiadja a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Eötvös Loránd Kutatási Hálózat

A kiadásért felel Balogh Balázs főigazgató, Molnár Antal igazgató

A szerkesztési, tördelési munkálatokat

a BTK TTI Tudományos Információs Osztálya végezte

Vezető: Kovács Éva

Tördelőszerkesztő: Zsigmondné Balázs Ildikó

Térképek: Nagy Béla

Nyomdai munkák: Prime Rate Kft., Budapest

CONTENTS

Culture, Religion and Politics in Latin America (Emőke Horváth)	1
<i>Studies</i>	
Emőke Horváth: The Concept and Characteristics of the American Mediterranean	5
Ágnes Judit Szilágyi: The Muse Temple, or the Neo-Pythagoreans in Curitiba, Brazil	25
Dániel Farkas: The Perception of Religious Phenomena and Communities in the Journal of the Peruvian Left: Amauta, 1926–1930	35
Katalin Jancsó: Middle Eastern Immigration to Chile: Religion and Culture in a Diverse Diaspora	53
András Bakó: Foreignness and Citizenship in Latin America	67
Attila Zolcsák: The Birth of the Pinochet Regime: A Deal of the National Security Doctrine with the Neoliberalism	81
Sándor Roland Krajcsi: Relations between Cuba and Algeria in the Light of Cuban Internationalism, 1961–1965	99
László Kupi: Gabriel García Márquez and Cuba	115
Tamás Péter Baranyi: The Monroe Doctrine and the Geopolitics of U.S. Continental Expansion	137
<i>Book Review</i>	
From Iberia to China: Some Interactions of the Islamic World with the West and the East (Georgina Nagy)	159
Emotions and Migration in Argentina at the Turn of the 20 th Century (Ádám Tibor Balogh)	163
Cuba in the Caribbean Cold War: Exiles, Revolutionaries and Tyrants, 1952–1959 (László Kupi)	167

Ára: 800 Ft
Előfizetőknek: 600 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél, vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszámán: 06-80/444-444, e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440, vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda, Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetében (1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban (1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2023-as évfolyamának megjelenését a Magyar Tudományos Akadémia, a Nemzeti Kulturális Alap és az ELKH Titkársága támogatja

nka
Nemzeti Kulturális Alap

ELKH | Eötvös Loránd
Kutatói Hálózat